

Wijd verspreid

Uiteraard zien veel mensen onder ons dat genre cinema gewoon als wat het is: entertainment. Maar onderzoekers namen bij brede lagen van de Amerikaanse bevolking enquêtes af om na te gaan in hoeverre men een aantal van die complottheorieën geloofwaardig acht. Wat blijkt: zeventig procent gelooft wel degelijk dat Lee Harvey Oswald niet alleen handelde en dat de CIA, de FBI, de maffia of zelfs mevrouw Kennedy betrokken kunnen zijn. Een derde van de ondervraagden vermoedt dat 9/11 enkel kon gebeuren met medeweten van de Amerikaanse overheid en eveneens bijna een derde denkt dat de dood van Prinses Diana geen ongeluk was. Een groot deel van de Amerikanen, en dus mogelijk ook van de rest van de wereldbevolking, sluit dus helemaal niet uit dat een of meerdere van deze complottheorieën op zijn minst een kern van waarheid bevatten. Dat hoeft ons eigenlijk niet te verwonderen. Een evident en helder onderscheid tussen waarheid en verzinsel valt voor de doorsnee mens bij ingewikkelde onderwerpen op het eerste zicht niet te maken. Bepaalde materie vereist behoorlijk wat technische, wetenschappelijke en historische voorkennis. De meesten onder ons ontberen de expertise om bepaalde uitspraken en situaties correct te beoordelen.

Overtuigingen beïnvloeden gedrag

De vaststelling dat complottheorieën behoorlijk frequent voorkomen en dat een opmerkelijk deel van de mensen er een zeker geloof aan hecht, is op zich al een goede reden om ze als een belangwekkend fenomeen te zien. Daarenboven reiken overtuigingen verder dan louter de hersenpan. Ideeën en opvattingen sturen ons gedrag, ook in negatieve zin. Omdat mensen ergens (niet) in geloven, kiezen ze ervoor om specifieke acties te ondernemen die merkbare effecten hebben op henzelf en de omgeving.

In zekere zin zou je kunnen zeggen dat er 'goedaardige' complottheorieën bestaan. De Canadese journalist Jonathan Kay vertoefde verschillende jaren 'als een moderne Gulliver in de omgeving van complotdenkers', zoals recensent Jacob Heilbrunn het formuleerde in de *New York Times*. Kay's boek kreeg dan ook de toepasselijke titel *Amongst the Truthers* (Onder waarheidszoekers). Hem viel op dat de 9/11-truthbeweging in haar geheel pacifistisch is. Vergaderingen voltrekken zich in een rustige sfeer. Bijeenkomsten vinden plaats zonder incidenten. Betogingen verlopen totaal geweldloos. Ze heeft helemaal niets revolutionairs in zich en is niet van plan om regimes omver te werpen. Ook het idee dat de maanlanding in scène is gezet in een Hollywoodstudio, al dan niet met Stanley Kubrick als regisseur, is op het eerste zicht nogal onschadelijk. Men kan dus denken dat men hier gerust wat minder aandacht aan mag besteden, aangezien die overtuiging te absurd en onbeduidend is opdat

iemand er nadeel van zou ondervinden. Indirect tast het echter de wetenschappelijke geletterdheid aan.¹ Indien jongeren in de les geschiedenis dit belangrijke moment minzaam naast zich neer kunnen leggen, waarom zouden ze dan wel de andere feiten van de geschiedvorsing aanvaarden? Zoals Maarten Boudry in zijn boek *Illusies voor gevorderden* (2015) schrijft, zijn illusies gevaarlijk, omdat ze zich in ons brein vertakken. Hij licht dat toe met een aanschouwelijk beeld: onze kennis is niet opgeslagen zoals in een encyclopedie, waarbij een ingeslopen fout beperkt en lokaal blijft. Wanneer het lemma over ‘Charles Darwin’ bijvoorbeeld een foute verschijningsdatum vermeldt van *On The Origin of Species* wil dat niet zeggen dat het lemma over ‘evolutietheorie’ die evenzeer bevat. Laat staan dat de hele encyclopedie waardeloos is. In ons brein hangt al die informatie echter wel min of meer aaneen. De beginselen van de logica, die de samenhang van ons wereldbeeld bewaart, zorgen ervoor dat illusies zich kunnen vertakken in ons denken. Het kan bijgevolg beginnen met een onschuldig lijkende verwerping van een feit zoals de maanlanding, maar evolueren naar een algemeen wantrouwen ten zichte van de media en uitmonden in het negationistische vermoeden dat de genocide van zes miljoen Joden onder het naziregime nooit plaatsvond.

1 Mocht u trouwens nog niet helemaal overtuigd zijn van NASA's bekwaamheden in 1969, dan kunnen liefhebbers op YouTube een bijzonder gevat en leerrijk filmpje bekijken van S.G. Collins met de titel ‘Moon Hoax Not’. Daarin toont hij aan waarom de maanlanding met de toenmalige technische middelen onmogelijk filmisch vervalst kon worden.